

Канцэпты «дом» / «home» ў беларускай і англійскай лінгвакультурах

Веліканава Ю. А., Гільманава А. А., студ. II к. БДЭУ,
наук. кір. Навасельцава І. І., канд. філал. навук, дац.

Успрыманне свету і сябе ў ім прадстаўнікамі розных культур выразна адлюстраванае ў нацыянальнай мове, бо «кожны тып культуры выпрацоўвае сваю сімвалічную мову і свой «вобраз свету», у якім атрымліваюць значэнні элементы гэтай мовы, набываючы праз стэрэатыпы, эталоны, сімвалы, міфалагемы дадатковую культурную семантыку» [2, с. 70], эмацыйна-экспрэсіўную, ацэнкавую і функцыянальна-стылістычную канатацыю. Асноўнымі кагнітыўнымі катэгорыямі ўніверсальнага досведу, зафіксаванага ў культурнай памяці народа, яго ведаў пра рэчаіснасць, з'яўляюцца канцэпты – ключавыя, сэнсавыя ёмістыя словы, што набылі сімвалічнае значэнне і ўтрымліваюць у сваёй семантыцы каштоўнасныя арыенціры пэўнага этнасу. Мэта даследавання – выявіць універсальнасць і адметнасць успрымання канцэпта «дом» у лінгвакультурах беларускага і англійскага народаў.

Лексема «дом» шмат у якіх славянскіх мовах спачатку абазначала не жылло, а сям'ю. У народнай аксіялогіі беларусаў *дом (хата)* чалавека – сімвал найвялікшай каштоўнасці, асноўны локус у сваёй прасторы, абярэг роду. У беларускім менталітэце няма схільнасці, як у рускіх ці ўкраінцаў, да бязмежнай прасторы. Беларусы маюць антрапаморфны погляд на зямлю, таму феноменам духоўна-культурнай спадчыны народа сталася тоеснасць «дом = родная зямля». Паняцце «дом як *Радзіма*» ў нашых продкаў атрымала «зніжэнне» да архетыпаў «родная зямелька», «родны куток», «свая, родная хатка». Філасофію ўспрымання дома, яго сакралізацыю і атаясамліванне з вобразам маці яркава выяўляюць прыказкі: *Родная зямелька, як зморанаму пасцелька; Мілы той куток, дзе рэзаны пупок; У сваёй хатцы добра і сабачцы; Родная хатка як матка; У сваёй хаце і качарга маці*. Любоў да родных мясцін і дома супрацьпастаўляецца пачуццю няўтульнасці на чужыне: *Дома і саломы ядома, а на чужыне і гарачы тук стыне; Няма лепшай рэчы, як дома на печы; Мілей свая хатка, як чужая вёска; З'ехаў на чужыну, як зваліўся ў дамавіну; Усюды добра, а дома лепей*.

У англійскай культуры *дом* – першасны канцэпт, маркер гонару і эталоннасці, крыніца сілы і спакою (прынята было не нумараваць дамы, а даваць ім назвы). Мара пра ўласны *дом з садочкам* (як адмысловай мяжой-абярэгам ад чужых вачэй) узыходзіць да культу прыватнага жыцця як «замкнёнага» мікракосмасу. Агульнавядомым стаўся выраз *Мой дом – мая крэпасць*, з'яўленне якога звязваюць з выказваннем англійскага юры-

ста XVII ст. Эдуарда Кока «мой дом – тое месца на зямлі, дзе цалкам магу пачувацца бяспечна». Паняцце «дом» у англійскай мове выражаюць лексемы «home» (будынак як сімвал сямейнага агменю, індывідуальнасці, гармоніі, утульнасці і бяспекі: *Home, sweet home* (Дом, мілы дом); *East or West, home is best* (Усход ці Захад, дом найлепшы); *An Englishman's home is his castle* (Дом англічаніна – яго замак) і «house» (будынак, што забяспечвае ахову «home» як сваёй, ізаляванай і недатыкальнай, прасторы ад чужой: *Curiosity is ill manners in another's house* (Цікаўнасць – дурны тон у чужым доме). Лексема «home» «эмацыйна звязаная з месцам пражывання сям’і, з паняццямі «любоў», «клопат», «камфорт», а ў «house» акцэнт ставіцца на памяшканні, дзе жыве адна сям’я», якое можа і не стаць сапраўдным «home» [2, с. 166]. Калі англічанін пакідае свой будынак-жытло, гэта парушае лучнасць пазіцыі «дом – сям’я»: *There is a hole in the house* (У доме ёсць шчыліна). Таму самая доўгая дарога здаецца кароткай, калі вядзе да дома: *The furthest way about is the nearest way home*. І беларусы кажуць, што *Самая кароткая дарога – дадому*.

Такім чынам, «дом» / «home» ўспрымаюцца народамі ў апазіцыі «сваё – чужое», мяжой, што аддзяляе асвоеную прастору ад неасвоенай, магчыма, варожай. Аднак калі ў беларусаў слова «дом» пашырае семантыку да паняцця «*малая радзіма*», то ў ментальнасці англічан «home», маючы асацыяцыі з радзімай, маці, роднай зямлёй (*Motherland, Homeland*), звужаецца да паняцця «*privacy*» і атаясамліваецца з абярэгам унутранага свету асобы, сям’і, з перавагай індывідуальнага над калектыўным (*Self contra Total* – Сам супраць Цэлага), з недатыкальнасцю ўласнага жыцця, адасобленасцю ад усяго, што знаходзіцца звонку дома.

Лексема «хатка» мае ў беларусаў станоўчую афарбоўку і ўжываецца ў лакальным значэнні: хоць маленькі дом, але ж свой, родны (*Лепі у сваёй хатцы, як у чужым палацы; Свая хатка – родная матка, а чужая – матчыха*). У англійскай моўна-культурнай прасторы слова *hut* (хаціна, барак) мае зніжаную канатацыю. Нацыянальна-культурную адметнасць маюць уяўленні беларусаў пра дом як *край-рай* (*Дома край як рай; Ідзі ў родны край, там і пад елкаю рай; У сваім краі, як у раі*) і пра тое, што чалавек нараджаецца, жыве на зямлі, трымаючыся *роднага дома*, і «перасяляецца» да продкаў у свой *апошні дом – дамавіну*.

Праведзены аналіз дазваляе зрабіць выснову, што ў розных мовах культурныя коды канцэптаў «дом» / «home» хоць і маюць шмат у чым універсальны характар, адрозніваюцца і лексічнымі кампанентамі, і ўнутранай формай, і эмацыйна-экспрэсіўнай ацэнкай, і ступенню значнасці, што тлумачыцца непаўторным успрыманнем кожным этнасам сваіх вобразаў-маркераў.

Таму авалоданне фонавымі ведамі праз спасціжэнне моўнай карціны свету носьбітаў розных лінгвакультур спрыяе карэктнай і якаснай міжкультурнай камунікацыі.

Літаратура

1. Маслова, В. А. Лінгвокультурология : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. А. Маслова. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 208 с.

2. Подкопаева, А. А. Функционирование концепта «*home / house*» в лексической семантике английского языка / А. А. Подкопаева // Филологические науки. Вопросы теории и практики : в 2-х ч. – Тамбов : Грамота, 2013. – № 3. – Ч. II. – С. 164–167.

Komparativ analys av Astrid Lindgrens «Karlsson på taket» och dess översättning till ryska

*Грищенко С. И., студ. I к. БГУ,
науч. рук. Саковец М. С., ст. преп.*

Astrid Lindgrens bok «Karlsson på taket» har blivit populär över hela världen. Den är särskilt omtyckt av ryska barn, även trots att det här verket inte är populärt i Sverige. För svenskar är Karlsson oförsämd, elak och fräck. Och «ryska» Karlsson för oss är glad, snäll och naiv. Hur gick det till? Vad är orsaken till denna skillnad? Jag försökte ta reda på det genom att jämföra originaltexten och dess översättning av Lilianna Lungina till ryska.

Lilianna Lungina spelade en viktig roll för skapandet av Karlssons positiva bild i Ryssland. Många skyller fortfarande henne för översättningens felaktighet, vilket påverkade fel uppfattning om karaktären. I Lilianna Lunginas översättning finns det tekniker som har underlättat uppfattningen av texten och gjort den mer barnslig. Översättaren mjukade ofta upp negativa beskrivningar eller parafraserade dem. Till exempel, så här översatte hon en mening om själva Karlsson:

«Jag är ett litet motoriserat spöke, vilt men vackert» [1].

«— Я небольшое привидение с мотором! – Дикое, но симпатичное!» [2].

Lungina använde inte adjektivet «motoriserat», utan ersatte det med varianten «med en motor». Detta beror på det faktum att ordet «motoriserad» är närmare snarare till professionell terminologi och skulle vara svårt för barn att förstå. I samma fras översätter hon «vacker» som «sympatisk», denna felaktighet förklaras av översättarens vilja att uttrycka vissa drag i Karlssons tal. Så här översatte Lungina ett fragment från Lillebrors förslag om att Karlsson ska träffa hans föräldrar: